

ŽIVOT NAD ZEMÍ

NADZEMNÍ PATRO LESA vytváří soubor různých druhů, typů i stáří dřevinných porostů. V tomto prostoru sídlí a žije spousta živočišných organismů. U smrkových, borových nebo akátových monokultur je rozmanitost živočišných druhů podstatně nižší.

Tato významná část ekosystému lesa začíná postupně ožívat s jarním sluncem a teplejšími i delšími dny. Po zimním období klidu startují stromy a keře přísun blahodárných a tolik potřebných živin ze svých kořenových systémů směrem do koncových částí větví a větviček až k pupenům. Ty se pozvolna otevírají a uvolňují cestu listům i květům.

S dalšími jarními dny nabývají zelenající koruny stromů typických podob a tvarů. Z těchto míst je už slyšet i celá řada zvuků a samozřejmě také zpěv ptáků. Hmyz a ostatní bezobratlí žijící na kmenech, uvnitř kmenů nebo v korunách stromů jsou vázáni na dřeviny nejen potravně, ale také z hlediska rozmnožovacího procesu. V lesích tvoří tito živočichové zase potravní vazbu s jejich hlavními konzumenty – **ptáky** (zejména s drobnými zpěvnými ptáky a datlovitými). Avšak brzy zjara, kdy ještě není pro některé ptáky nabídka živočišné potravy dostatečná, mohou ptáci vyhledávat i jiné potravní příležitosti. **Oštipují** kupříkladu **čerstvé stromové pupeny a květy**

(např. topolů a jív) nebo konzumují **bobule jmelí**. Tyto potravní požitky si nenechají ujít zejména hmyzožraví (např. **sýkora modřinka** nebo **pěnice černohlavá**), ale i někteří semenožraví ptáci (např. **hýl obecný** nebo **stehlík obecný**).

Sýkora modřinka oštipuje pupeny stromu

Stehlík obecný konzumuje květy topolu

Staré stromy a tlející dřevo

Na strom je během jeho růstu a vývoje vázán nespočet druhů a skupin bezobratlých živočichů. V tomto ohledu je pro existenci převážné většiny z nich důležité tlející nebo tzv. **mrtvé dřevo**. Jsou to

např. stojící, ale tlející stromy, rovněž padlé stromy, pařezy nebo ležící větve. Podle nejrozličnějších studií je **30 až 40 % všech organismů** žijících v lese závislých na tlejícím dřevě ve všech jeho formách a také na starých stromech. Vývoj těchto organismů nemůže probíhat nikde jinde. Patří sem především hmyz, roztoči, chvostoskoci, měkkýši, žížaly, ale také stonožky, mnohonozky a v neposlední řadě mravenci.

Tato **neobyčejně bohatá** a pestrá škála hmyzu a dalších bezobratlých živočichů je vyhledávanou potravou celé řady ptáků, a to nejen z početné skupiny pěvců, ale zejména všech **zástupců datlovitých ptáků**, které jsou z potravního hlediska přísně a trvale vázání na dřevinné porosty (viz str. 34).

Část kmene mrtvého prastarého dubu

Staleté duby a pahýl jasanu (uprostřed)

Vyhnilý pahýl dubového kmene

Prohnilý kmen ve zlomu

Dřevokazné houby

Některé houby nemají schopnost symbiózy s rostlinami a stromy, ale využívají k výživě odumřelou organickou hmotu, kterou dále uvádějí do koloběhu, nebo přijímají živiny jako paraziti. Odumřelé organismy jsou z devadesáti procent rozkládány houbami. Bez jejich činnosti by se les zahltl vlastním odpadem.

Dřevokazné houby rostou zejména na kmenech starých nebo nemocných stromů, do kterých postupně prorůstají a živé či mrtvé dřevo rozkládají. Způsobují tak mnoho chorob dřeva (např. bílou a hnědou hnilobu). Některé dřevokazné **houby jsou nebezpečnými parazity** a mohou napadat i zdravé kmeny nebo jiné části stromu. Velmi známým houbovým parazitem je **sírovec žlutooranžový**, který roste od května, napadá některé listnaté dřeviny a způsobuje lámavost větví.

Sírovec žlutooranžový

Plodnice většiny dřevokazných nebo parazitujících hub jsou tvarově i zbarvením značně variabilní, některé jsou i víceleté. Mezi známé patří např. **boltcovitka bezová**, **troudnatec kopytovitý**, **ohňovec topolový**, březovník obecný nebo také některé druhy **hlenek**, jako např. **síťovka pýchavkovitá**, která roste velmi časně na jaře na stojícím i padlém dřevě.

Hlenky čili slizovky jsou někdy řazeny do samostatné skupiny, která není v přímé souvislosti s houbami a značně se liší od všech ostatních forem života.

- Hlenky v sobě do jisté míry spojují vlastnosti buněk z říše hub i živočichů, ačkoliv nejsou blíže příbuzné ani jedné z těchto říší. Tělo hlenek tvoří v určité životní fázi jedna jediná buňka, která má ovšem velmi mnoho jader a vytváří tzv. plazmodium.

Síťovka pýchavkovitá

Boltcovitka bezová

Troudnatec kopytovitý

Ohňovec topolový

Hmyz a ostatní bezobratlí

Druhové zastoupení hmyzu, ale i ostatních bezobratlých živočichů, kteří jsou v lesích vázáni na keře a stromy, je obrovské. Zvýšená aktivita mnohých z nich je v jarním období spojená zejména s jejich rozmnožovacím procesem a je patrná na mnoha místech i stanovištích stromového patra – na povrchu kmene stromu, pod kůrou, uvnitř kmene, ale i v korunách stromů (na větvích, listech i květech).

Záhy zjara můžeme na některých kmenech lípy malolisté nebo srdčité pozorovat zajímavé, různě velké útvary. Jsou to shluky (aglomerace) invazního druhu plošnice – **blánatky lipové** (viz str. 109).

V **jehličnatých** a smíšených lesích je poměrně hojný **lumek veliký**. Samička tohoto blanokřídlého hmyzu vyhledává svým dlouhým kladélkem larvy pilořítek, které napadají odumírající stromy i pařezy a klade do nich po jednom vajíčku.

V **listnatých** a smíšených lesích se obvykle na sušších místech vyskytují drobní **mravenci černolesklí**. Jsou to stromoví mravenci, kteří si staví v dutinách stromů tzv. **kartonová hnízda** (viz str. 110).

V **odumřelých** kmenech a stromových dutinách se na jaře (obvykle od konce května) objevují dospělí jedinci našeho známého brouka – **roháče obecného**.

V **nížinných lesích** a na topolech podél řek žijí **mandelinky topolové**. V květnu kladou na spodní stranu listů vajíčka.

Typický shluk blánatek na jaře (březen)

Blánatka lipová

Blánatka lipová je novým druhem v naší fauně ploštice teprve od roku 2004, kdy byl objeven první jedinec v Brně – Bohunicích. Během podzimu roku 2004 a v roce 2005 byla tato ploštice zjištěna na více než 30 lokalitách jižní Moravy.

- Blánatky lipové se začínají shromažďovat k přezimování koncem září a pro ně typické stabilní shluky si vytvářejí v říjnu a listopadu. V těsném kontaktu vydrží až do jara, pak se rozlézají do větví.

Samice lumka při vyhledávání larev pilořítek

Samice lumka velkého

